

Українська мова та література

Пріоритетами щодо організованого початку 2026/2027 навчального року відповідно до [листа МОН № 1/16209-26](#) від 28 липня 2026 року визначено безпеку учнів, енергостійкість шкіл в умовах можливих відключень світла та якість очного й змішаного навчання.

Змінено правила поділу класів на групи при вивченні української та іноземних мов: у 1–4 класах поділ відбувається за наявності від 24 учнів (для 5–11 класів залишається понад 27 учнів). Особлива увага до організації навчання дітей із тимчасово окупованих територій та учнів за кордоном.

Головними викликами мовно-літературної шкільної освіти сьогодні є подолання освітніх втрат через війну та пандемію, перехід на нові стандарти Нової української школи та інтеграція штучного інтелекту в навчання.

Шляхи подолання освітніх втрат

Скорочення другорядного матеріалу на користь розвитку критичного мислення та медіаграмотності.

Використання аудіокниг, подкастів та сторітелінгу для залучення учнів до літератури.

Упровадження платформ для діагностики та компенсації прогалин у знаннях.

Інтеграція ІІІ як інструменту для чернеток, а не як заміни творчої роботи учня.

Обов'язкове проведення діагностувальних робіт (наприклад, через платформу «Всеукраїнська школа онлайн») для виявлення прогалин у знаннях за минулі роки.

На основі діагностики вчителі мають адаптувати календарно-тематичне планування. Рекомендується використовувати методи циклічного (інтервального) повторення та диференційовані завдання.

Для організації освітнього процесу мовно-літературної освітньої галузі традиційно використовуються **модельні навчальні програми**, які сприяють формуванню сучасного, мотивуючого та результативного освітнього середовища в школі. Для 5-8 класів використовуються Модельні програми, з якими вчителі уже працювали.

Для 9 класу НУШ затверджено дві основні модельні навчальні програми з української мови. Заклади освіти обирають одну з них для розробки власної навчальної програми:

«Українська мова. 7–9 класи» (авт. Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.).

«Українська мова. 7–9 класи» (авт. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.).

<https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83180/>

Для 9 класу Нової української школи (НУШ) Міністерство освіти і науки України затвердило **три чинні модельні навчальні програми з української літератури**, які розраховані на весь цикл базового медичного та старшого підліткового навчання (7–9 класи)

Програма Яценко Т. О. та ін.

Автори: Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А., Тригуб І. А.

Програма Заболотного О. В. та ін.

Автори: Заболотний О. В., Слоньовська О. В., Ярмольська І. В.

Програма Пастушенко Н. М. та ін.

Автори: Пастушенко Н. М., Чумарна М

<https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83182/>

Альтернативні інтегровані курси

Якщо у вашому навчальному закладі українська література вивчається не як окремий предмет, а в межах інтегрованих курсів, діють такі модельні програми для 7–9 класів

Інтегровані курси:

Модельна навчальна програма «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Старагіна І.П., Новосьолова В.І., Терещенко В.М., Романенко Ю.О., Блажко М.Б., Ткач П.Б., Панченков А.О., Волошенюк О.В.);

Модельна навчальна програма «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Старагіна І.П., Новосьолова В.І., Терещенко В.М., Романенко Ю.О., Блажко М.Б., Ткач П.Б., Панченков А.О.);

Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т.О., Тригуб І.А.);

Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти» (авт. Чумарна М., Пастушенко Н.);

Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т.О., Пахаренко В.І., Тригуб І.А., Слижук О.А., Молодик К.Ю.);

Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Качак Т.Б., Богосвятська А.-М.І., Рудницька Н.П., Турянця В.Г.).

МОН України пропонує Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН України для використання в 5-11 класах закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою

Акценти при викладанні української мови

Пріоритетом є не зазубрювання правил, а розвиток мовної стійкості, критичного мислення та вміння комунікувати. «Мовна грамотність сьогодні позиціонується як елемент національної безпеки, де кожне правильно побудоване речення є виявом інтелектуальної зрілості, культурної ідентичності та незламності нашої нації» (із Рекомендацій МОН України).

У сучасних програмах зменшується кількість штучно виокремлених «уроків розвитку мовлення» — натомість розвиток комунікативних навичок інтегровано в кожен урок. Особлива увага в середній школі приділяється практичному синтаксису через збагачення активного словника дитини, щоб учні розуміли доцільність використання складних конструкцій у живому спілкуванні.

Для старшокласників акцент зміщується на академічне письмо, медіаграмотність, аналіз дискурсу та мовну культуру

На уроках рекомендується впроваджувати короткі вправи на стабілізацію емоційного стану (психологічні хвилинки, мовні рефлексії).

Акценти при викладанні української літератури

Література розглядається як інструмент протидії дезінформації, виховання патріотизму та глибинного розуміння тяглості української культури й боротьби за незалежність. «Мовна грамотність сьогодні позиціонується як елемент національної безпеки, де кожне правильно побудоване речення є виявом інтелектуальної зрілості, культурної ідентичності та незламності нашої нації» (із Рекомендацій МОН України).

Тексти аналізують у контексті світового історичного та культурного процесу (міжпредметні зв'язки з історією України, всесвітньою історією, мистецтвом).

Велика увага приділяється аналізу підтексту, виявленню засобів маніпуляції та пропаганди на прикладі історичних і сучасних творів.

Порівняння українських класичних сюжетів із творами світової літератури або сучасними екранізаціями та театральними постановками.

При підготовці до нового навчального року опрацювати лист МОН України №1/17756-26 від 17.08.2026 року «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2026/2027 навчальному році».

<https://mon.gov.ua/npa/pro-instruktyvno-metodychni-rekomendatsii-shchodo-vykladannia-navchalnykh-predmetiv-intehrovanykh-kursiv-u-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-u-20262027-navchalnomu-rotsi>

Звернути увагу

З 1 серпня 2026 року діють зміни до Порядку організації інклюзивного навчання, затверджені постановою Кабінету Міністрів України №129.

Оновлено і спрощено форму індивідуальної програми розвитку, уточнено рівні підтримки та збільшено строк для якісного розроблення ІПР.

Результати навчання, здобуті в іноземній школі або в українському освітньому осередку за кордоном, можуть бути визнані українським закладом освіти відповідно до постанови Кабінету Міністрів України №734. Лист МОН України № 1/1583-26 від 21 липня 2026 року «Про поширення методичних рекомендацій серед суб'єктів освітньої діяльності, розміщених за кордоном»

Наказом МОН України №445, з урахуванням виправлень, внесених наказом №582, оновлено Положення про атестацію педагогічних працівників №805. Зміни набрали чинності 24 квітня 2026 року.

Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів

Наказ МОН_1093 від 02.08.2024 «Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти».

Наказ МОН №722 від 04 травня 2026 року «Про затвердження системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів» за покликанням:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0922-26#Text>

[Путівник з оцінювання в НУШ](#)

Роз'яснення МОН України щодо оцінювання читайте за покликанням <https://mon.gov.ua/news/mon-sprostylo-protsedury-otsiniuvannia-v-bazovii-shkoli>

У 2026/2027 навчальному році стартує масштабне розширення пілотування реформи профільної старшої школи.

Реформа передбачає, що учні 10–12 класів навчатимуться в академічних ліцеях, де зможуть обирати профіль навчання та предмети для поглибленого вивчення відповідно до своїх інтересів і майбутніх професійних планів. У 10 класі буде передбачено адаптаційний період, протягом якого учні зможуть змінити обраний напрям.

Мета реформи — підвищити якість освіти, надати старшокласникам реальний вибір та зменшити розрив у рівні знань між учнями з міст і сільської місцевості.

Викладання української мови в пілотних закладах поділяється на базовий рівень та поглиблений (філологічний профіль).

Для ознайомлення з особливостями профільного навчання можна переглянути фільм за покликанням <https://profilna.mon.gov.ua/>

Новим напрямком діяльності вчителя є робота з документом про Концептуальні засади мовно-літературної освітньої галузі

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/novyny-posylannia/konceptualni-zasadi-movno-literaturnoyi-osvitnoyi-galuzi-ukrayinska-mova-ukrayinska-ta-zarubizna-literaturai.pdf>

Наскрізний пріоритет Концепції — усвідомлення української мови як державної цінності, що є основою національної єдності та особистої ідентичності громадянина

Навчання учнів гнучко, грамотно та доречно використовувати українську мову в різних життєвих, академічних і професійних ситуаціях.

Дослідження особливостей власного та суспільного мовлення, аналіз мовних явищ і розвиток творчого використання мовних ресурсів.

Навчання безпечного, етичного та грамотного текстового спілкування в інформаційному просторі з дотриманням чинних норм літературної мови.

Для вчителів української мови та літератури існує велика екосистема цифрових платформ, які допомагають автоматизувати перевірку знань, урізноманітнити уроки інтерактивними завданнями та забезпечити учнів безкоштовними підручниками й курсами.

Платформи для створення тестів та інтерактивних завдань

Всеосвіта масштабний український портал, де вчителі філологи створюють власні тести, користуються бібліотекою методичних матеріалів, розробляють вебквести та проходять курси підвищення кваліфікації.

JustClass та **МійКлас** — сервіси з готовими цифровими інтерактивними вправами, що відповідають чинній шкільній програмі, та автоматичною системою перевірки завдань.

LearningApps — популярний безкоштовний конструктор інтерактивних ігрових вправ (кросворди, пазли, класифікації), який чудово підходить для мовних розминок чи закріплення літературних тем.

Онлайн-курси та підготовка до НМТ / ЗНО

iLearn — безкоштовна гейміфікована платформа від ГС «Освіторія». Вона містить тренажери НМТ, тести, вебіари та подкасти з української мови та літератури.

EdEra — студія онлайн-освіти, яка пропонує спецпроекти на кшталт «Лайфхаки з української мови та літератури», інтерактивні підручники та курси підвищення кваліфікації для педагогів.

Prometheus — найбільша українська платформа масових онлайн-курсів. Має комплексні програми для підготовки до іспитів та мовні курси (наприклад, «Українська за 27 уроків»).

Є-мова — спеціалізована платформа, спрямована на популяризацію української мови, яка пропонує унікальні навчальні курси, методики та тестові бази для вивчення й викладання мови.

Цифрові бібліотеки та методичні ресурси

Всеукраїнська школа онлайн (ВШО) — державна платформа, що містить еталонні відеоуроки, конспекти та тести для 5–11 класів з української мови та літератури, що є незамінним для дистанційного чи змішаного навчання.

УкрЛіб (Ukrlib) — найбільша в Україні електронна бібліотека української літератури. Окрім повних текстів творів, тут є біографії письменників, стислі перекази, аналізи творів та шпаргалки для уроків.

Узагальнені матеріали щодо особливостей 2026/2027 навчального року подано у статті Спільноти сучасних учителів і психологів за покликанням:

https://znayshov.com/News/Details/shcho_vzhe_vidomo_pro_2026_2027_navchalnyi_rik_holovni_dokumenty_ta_zminy

Відповідно до листа МОН № 1/16209-26, перший урок присвячений темі «Мова гідності»

Матеріали для проведення Першого уроку доступні для завантаження за покликанням:

https://drive.google.com/drive/folders/1-WxIxJQ-OVoOs-RSk_nAKXQ-LbhKdfZ

Ольга КОВАЛЕНКО, методист відділу розвитку суспільних, гуманітарних та мистецьких дисциплін Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського